

NOTES DE PREHISTORIA

QUATRE EINES DE PEDRA
INTERESSANTS

1. L'exemplar més típic de la sèrie és el que reproduïx la figura 1. Es un «casse-tête» discoidal, incomplet, recollit pel Reverend Dr. Ramon Pinyes, Rector de Vallmoll, a la partida del mas de Sant Blai, del terme de La Morera (Priorat). Manca efectuar l'examen microgràfic de la roca, molt dura i de color negrós, de què està fet. El fragment recollit compren més de mitja pesa. El diàmetre de l'exemplar mida 122 mms.; el gruix, 49 mms.; els diàmetres del forat bicònic central, 49 mms. a les bases i 15 mms. en el lloc

d'unió. Les mides restants estan expressades en la secció esquemàtica de la figura del text.

No sabem que se'n conegui cap més trobat a Catalunya. Els «casse-tête» de pedra són, efectivament, instruments prehistòrics rars. Tenen, però, una gran àrea de dispersió i se'n coneixen de diverses formes: esfèroidals o globulosos, piriformes, cilíndrics, etc. Tots ells presenten el característic doble con de perforació, fet amb una fusta punxada i de vegades amb un os buit i sorra mollada. Moguda per un dels primers, als quals s'imprimia un viu i pacient moviment de rotació, l'arena buidava de mica en mica un forat cònic a la pedra. L'operació es repetia a cada cara, fins arribar a la unió dels dos forats.

La porra o trenca-caps de fusta és, com

Eines de pedra prehistòriques

diuen G. i A. de Mortillet, l'arma principal dels pobles salvatges. Els de pedra amb perforació representen un progrés, assolit en els temps neolítics. Es coneixen algunes representacions orientals prehistòriques en les quals aquestes masses o armes figuren com a ceptres o insígnies del poder. Les analogies existents entre els exemplars procedents de l'antiga ciutat troiana d'Hissarlik, Egipte, etc. i els de diverses localitats europees, a part de les troballes relacionades amb els mateixos objectes, han permès fixar llur cronologia i les relacions entre aquelles regions, i es creu que les formes més antigues són les discoidals i que el lloc d'origen dels «casse-tête» és la Mediterrània oriental des d'on haurien passat, segons Chauvet, a Sicília i Itàlia i d'allí al centre, occident i nord d'Europa (J. CHAUVET: Chronologie préhistorique. Rapports entre l'ancienne Gaule et les civilisations orientales. *La Rev. Préhist.*, 1907, pàg. 37).

El trenca closques de La Morera constitueix una troballa solta; però no són rares les troballes d'altres objectes primitius en aquella regió del Montsant, i particularment les de destrals de pedra. Nosaltres mateixos hi tenim descobertes, restant encara inèdites, diverses estacions prehistòriques. Les més

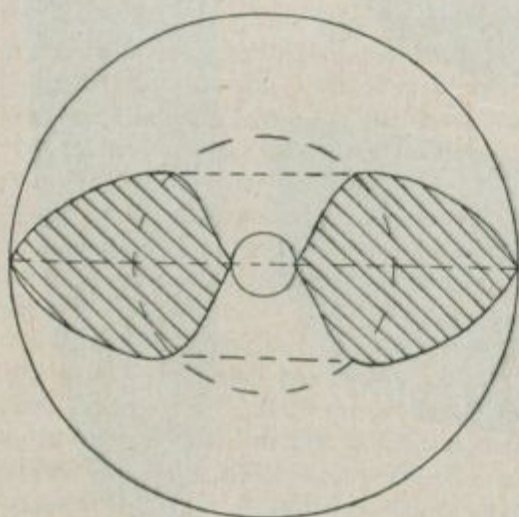
properes a La Morera consisteixen en petits jaciments de sílex a l'aire lliure, algun d'ells neo-eneolític, com l'exemplar que ens ocupa i d'altres amb sílex retocats, corresponent al paleolític superior.

2. Al mateix Mn. Ramon Pinyes devem la troballa de l'exemplar de la figura 2. Procedeix també del Priorat, d'un lloc pròxim a la cartoixa, partida de les Salanques, terme municipal de Pobolada. És una pedra calissa blanquinosa, de forma cònica, corbada longitudinalment i sensiblement aplanada de dalt a baix. Té la punta molt afuada i la superfície presenta un poliment molt fi. No té més senyals de treball que tres o quatre estries a la cara superior, paral·leles en sentit oblic, de la punta a la base i de dreta a esquerra. Amida 33 cms. de longitud i 12 d'amplada i 8 d'alçada màximes.

Aquesta peça va ésser examinada, segons ens digué el Dr. Pinyes, per P. Bosch-Gimpera, segons el qual es podria tractar d'una rella. Sembla que així ho indiquin la forma de l'exemplar, el seu grau de poliment i àdhuc les estries esmentades, fetes per a facilitar la subjecció de la pedra a l'aparell aratori del qual hagués format part.

3. L'any 1922, el Sr. Anglès, propietari a les Borges del Camp, trobà a uns dos cents ms. de l'ermita de la Mare de Déu de la Riera, situada a la partida de Sant Bartomeu d'aquell terme, l'exemplar reproduït per la figura 3. El propi Sr. Anglès, creient amb encert que es tractava d'un objecte prehistòric interessant, que de moment suposà una llança, se l'endugué a Reus, on resideix. Actualment forma part de la nostra col·lecció.

La pedra fou trobada tal com es conserva, és a dir, incompleta, trencada transversalment. La seva forma és la d'una destrala de pedra de tipus cònic, molt llarga. La punta es presenta esmussada i lleugerament esclatada. La superfície és molt granelluda, i, per tant, no va ésser objecte de poliment ni va sofrir cap fregament continuat. Presenta un

Secció esquemàtica del trenca-caps

aplanament general degut al qual la secció transversal és ovalada. Es de basalt, i les seves dimensions són: longitud (del fragment), 315 mms.; diàmetres transversals màxims: 82 i 58 mms.

Aquest exemplar no té, per les seves dimensions, parió a la nostra col·lecció, ni sabem que a la nostra terra n'hagi estat trobat cap que s'hi assembli. Creiem que va ésser utilitzat com a pic, i per aquest motiu la punta presentaria els senyals d'ús esmentats. Si hagués servit de rella, com l'exemplar precedent, la seva superfície seria segurament menys rugosa.

4. La darrera pedra de la sèrie és la representada per la figura 4. Va ésser trobada per nosaltres fa alguns anys, el 19 de juny de 1920, dins una petita cova situada al terme d'Alcover, entre la carretera de Reus a Montblanc i el mas de Ferrers, a uns tres cents ms. de la primera, al marge esquerra d'una barrancada. La cavitat està formada en unes calisses triàngul·lars; té una ampla boca encarada al SW, i en un recó d'aquesta, a mà esquerra, s'obre un estret corredor d'uns set ms. de longitud, a la meitat del qual i sota d'un petit sediment terrós va sortir l'exemplar que estudiem, sense cap altra troballa acompanyant. Pels voltants de la cova i fins en alguns indrets de les seves proximitats, hem pogut recollir, en altres ocasions, alguns sílex atípics esclatats intencionadament.

La forma d'aquesta pedra recorda la d'un tallant d'un mànec dels usats pels carnisers. Es de calissa i està fet a despeses d'un fragment tabular dels que es troben en aquella regió, procedents de la destrucció de les capes calisses. No és un simple «joc de la Natura»: el treball del que fou objecte consistí en el rebaix parcial del contorn, a fi de donar-li la forma indicada. També presenta alguns retocs al mànec, gràcies als quals pot ésser empenyada còmodament. El seu gruix té uns 5 cms.; la llargada total, 28 cms.; la del mànec, 7,5 cms., i l'amplada d'aquest, igual al gruix.

No dubtem a creure que es tracta d'una eina prehistòrica, equivalent a d'altres que han estat estudiades a fora de la nostra terra, particularment a França, i que fou usada com a instrument contundent, per a percutir o mallar, i no com a tallant, encara que pegués de cantell, ja que no té bisell en el lloc que li correspondria, sinó un gruix uniforme com hem fet constar.

Una eina de calissa semblant a la nostra, però amb bisell o tall, és, entre altres, la descrita per a A. Robert en el seu estudi sobre «Armes et outils en pierre de la région des Maadid (Algérie)» (Congr. prehist. de França, IV sessió, Chambéry, 1908, pàgina 226). El mateix autor posa de relleu l'interès que té l'estudi de l'utillatge prehistòric fet amb certes roques com la calissa, de fet poc conegut, i la possibilitat d'arribar a establir per mitjà dels dits estudis una tipologia especial d'aquesta classe d'eines.

SALVADOR VILASECA.

MESTRE JERONIM RUA, DE MONTBLANC I UN FRARE MERCEDARI, PINTORS DE RETAULE

Excursionejant per la Segarra, toparem un dia a la rectoria del poble de Vilagrassa, prop de Granyena, amb un petit fons documental, net i endreçat que convidava a la lectura, i com siga que l'amabilitat dels custodis hi acabava d'ajudar, aviat ferem parada de manuals i registres i començarem la recerca d'anotacions, que poguessin servir a la nostra deria: l'història de l'art de casa nostra.

Aquesta es una tasca que sol ésser agraiada: les més petites indicacions son aprofitables i gairabé mai el llibre començat no es clos sense fruit. En el nostre cas, donada la importància del poble i la relativa exigüitat de l'arxiu, el resultat fou més aviat extraor-